

مطالعه اثرات طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن بر تمایل به مهاجرت شاغلین استان خوزستان

دکتر عبد الرحمن راسخ*

دکتر فرهنگ ارشاد**

دکتر مجید رجبی*

چکیده

اجرای طرح عظیم توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن، علاوه بر خودکفایی در زمینه تولید شکر، به علت گستردگی صنایع جنبی و حجم بالای نیروی انسانی ماهر مورد نیاز، می‌تواند اثرات قابل توجهی در زمینه های مختلف اقتصادی و اجتماعی در پی داشته باشد. یکی از اهداف این طرح، کاستن از آهنگ مهاجرت از استان خوزستان است. در این مقاله چگونگی تأثیر طرح توسعه نیشکر بر تمایل به مهاجرت شاغلین در طرح و عوامل مؤثر بر این تمایل، با استفاده از مدل های لجیت رتبه‌ای و بر اساس تحلیل برآمدهای تربیتی (Ordinal Outcomes) مورد بررسی قرار گرفت. یافته های این تحقیق نشان داد که این طرح باعث ایجاد جاذبه شغلی بیشتر و کاهش تمایل به مهاجرت شده است و این کاهش در افراد با سابقه اشتغال قبلی نمود بیشتری دارد. تعلقات قومی، میزان تحصیلات، سن و مدت زمان اشتغال در طرح توسعه از جمله عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت

* اعضای هیأت علمی گروه آمار دانشگاه شهید چمران اهواز

** عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز

هستند. شاغلین عرب زبان در مقایسه با دیگر شاغلین دارای تمایل کمتری به مهاجرت از استان خوزستان هستند و اشتغال در طرح این موضوع را تشدید نیز کرده است. شاغلین تحصیل کرده نسبت به سایرین و افراد متأهل نسبت به شاغلین مجرد میل به مهاجرت بیشتری دارند. با افزایش سن شاغلین تمایل به مهاجرت کاهش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: برون کوچی - اشتغال - رگرسیون رتبه‌ای - تغییر گسسته - برآمدهای ترتیبی

مقدمه

طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن یکی از بزرگترین طرحهای بخش کشاورزی و اقتصادی کشور در خلال دو دهه گذشته است که در استان خوزستان در حال اجرا می‌باشد. بر اساس تبصره ۲۹ بند «ه» قانون برنامه اول توسعه، اعتبارات ریالی این طرح بالغ بر ۴۰۰ میلیارد ریال و اعتبار ارزی آن بالغ بر ۱۵۰۰ میلیون دلار است. این حجم از سرمایه‌گذاری از نظر ریالی ۱۴ درصد از کل سرمایه‌گذاری ثابت در بخش کشاورزی کشور و از نظر ارزی ۱۵/۳ درصد کل اعتبارات عمرانی بخش کشاورزی آن را شامل می‌شود (مؤسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران، ۱۳۷۱). تخصیص اعتبار فوق مبتنی بر برآوردهای مطالعات مرحله مقدماتی طرح و بر پایه قیمت‌های سال ۱۳۶۴ است. بدیهی است حجم سرمایه‌گذاری در این طرح بر اساس قیمت‌های جاری به مراتب بیش از مقدار فوق خواهد شد. از جمله اهداف تفصیلی این طرح می‌توان به تأمین شکر مورد نیاز ۲۸ میلیون نفر، تأمین خوراک دام برای تولید گوشت مورد نیاز ۵/۴ میلیون نفر، تأمین کاغذ مورد نیاز ۲۷ میلیون نفر، تأمین تخته صنعتی مورد نیاز ۱۹ میلیون نفر و ایجاد حدود ۵۰۰۰۰ شغل مستقیم و غیرمستقیم اشاره نمود.

زمینهای تحت پوشش این طرح بیش از ۸۰۰۰۰ هکتار و شامل هفت شرکت کشت و صنعت است که در اراضی جنوب اهواز واقع در حاشیه شرق و غرب رودخانه کارون، اراضی شمال اهواز در دو طرف رودخانه کارون در حد فاصل بین محل تلاقی رودخانه‌های دز، شطیط و گرگر در بندقییر تا حومه شمالی شهر اهواز و اراضی منطقه شعبیه در جنوب شهرستان شوشتر و بین رودخانه‌های شطیط و دز در حال احداث است. با توجه به گستردگی این طرح انتظار می‌رود که چنین سرمایه‌گذاری کلانی اثرات متعددی در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی بر مناطق حاشیه آن و کل کشور داشته باشد. از جمله نکات

مهم در مورد این طرح، می توان به ایجاد اشتغال در ابعاد وسیع، تمرکززدایی و اهمیت به مناطق روستایی و نیروی کار و نیز جلوگیری از مهاجرت نیروی انسانی از استان اشاره نمود. بر اساس برنامه ریزیهای اولیه می بایست این طرح در سال ۱۳۷۶ به بهره برداری کامل می رسید اما متأسفانه طرح از برنامه زمان بندی شده عقب است و به همین دلیل تعداد کل شاغلین در طرح در زمان انجام این تحقیق در حدود ۷۰۰۰ نفر بوده است (برای آشنایی بیشتر با اهداف طرح می توان به راسخ، ۱۳۸۰ مراجعه نمود).

در اغلب بررسیها و مطالعات در زمینه مهاجرت، تحقیق بر روی افرادی انجام شده است که اقدام به مهاجرت کرده اند. به عبارت دیگر، واقعه مهاجرت اتفاق افتاده است و پس از آن وقوع این پدیده به بوته نقد گذاشته شده است. از آن جمله در ایران می توان به « بررسی انگیزه های مهاجرت روستاییان و عشایر به شهر ایلام » توسط یار محمد قاسمی (۱۳۷۲) اشاره نمود. در این پژوهش، با مراجعه به روستاییان و عشایری که به شهر کوچ کرده بودند، اطلاعات لازم جمع آوری و تجزیه و تحلیل شده است. مشابه چنین کاری را تک فلاح و همکاران (۱۳۷۸) تحت عنوان « بررسی بازتاب سرمایه گذاری زیربنایی در نگهداشت جمعیت روستایی استان قزوین » انجام داده اند که با استفاده از آمارهای موجود در رابطه با تعداد افراد مهاجر و همچنین جریانهای مهاجرت در استان از منطقه ای به منطقه دیگر، به روش رگرسیون معمولی، به تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر مهاجرت پرداخته اند. همچنین ارشاد و آقایی (۱۳۷۹) با استفاده از اطلاعات آماری جمع آوری شده در دو سر شماری سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ به بررسی پدیده مهاجرت در استان خوزستان به صورت توصیفی اقدام کرده اند .

در این مقاله هدف ما بررسی تأثیر پدیده عینی ایجاد اشتغال در ابعادی وسیع بر پدیده ذهنی تمایل به مهاجرت شاغلین در طرح توسعه است. به طور مشخص، فرضیه مورد بررسی در این طرح عبارت است از: « آیا طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن بر تمایل به برون کوچی (مهاجرت از استان) کارکنان این شرکت، تأثیرگذار بوده است؟ » در واقع هنوز مهاجرتی اتفاق نیفتاده است و ما می خواهیم بدانیم که طرح توسعه نیشکر چقدر توانسته است نگرش افراد به مهاجرت از استان خوزستان را تغییر دهد. بوردا (Burda, 1993) مطالعه ای را بر روی تمایل به مهاجرت ساکنین برلین شرقی به برلین غربی انجام داده است. وی تمایل به مهاجرت را به صورت رتبه ای و در قالب متغیر دو حالتی تمایل و عدم تمایل به مهاجرت معرفی و با استفاده از مدلهای رگرسیون لجستیک دوتایی ساده و تجزیه تحلیل نمود. در این مقاله تمایل به مهاجرت را به صورت رتبه ای و با چهار گزینه « بلی

مایلم، تا حدودی مایلم، تمایل چندانی ندارم و اصلاً تمایل ندارم « معرفی نموده و با استفاده از مدل‌های رگرسیون لجستیک ترتیبی تحت عنوان مدل لجیت رتبه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهیم .

در بخش بعد در مورد روش تجزیه و تحلیل برآمدهای ترتیبی و مدلسازی آن به اختصار بحث می‌کنیم. در بخش سوم نحوه گردآوری و آماده‌سازی داده‌ها را بیان نموده و در بخش چهارم به توصیف، تحلیل و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده می‌پردازیم. سرانجام در بخش پنجم نتیجه‌گیری نهائی را ارائه خواهیم داد .

برآمدهای ترتیبی، تجزیه و تحلیل لجیت رتبه‌ای

در برخی مطالعات، متغیرهای پاسخ گسسته (y_i) به گونه‌ای هستند که در آنها طبقات پاسخ، ساختار ترتیبی دارند، اما فواصل بین طبقات هم‌جوار معلوم نیست. در این حالت طبقات پاسخ را می‌توان از کم به زیاد رتبه‌گذاری کرد. به طور مثال، فرض کنید از افراد حاضر در یک نمونه‌گیری خواسته می‌شود که در مورد موضوعی اظهار نظر کنند . طبقات متغیر پاسخ y عبارتند از: کاملاً موافق (SA)، موافق (A)، مخالف (D) و کاملاً مخالف (SD) . برای تجزیه و تحلیل این نوع متغیرها از روش رگرسیون رتبه‌ای (Ordinal Rergrression Model) استفاده می‌شود. مدل رگرسیون رتبه‌ای را می‌توان با تخصیص یک متغیر پنهان (y^* Latent Variable) که از $-\infty$ تا $+\infty$ تغییر می‌کند، به متغیر پاسخ مشاهده شده y به دست آورد. متغیر y از روی y^* بر طبق معادله زیر تعریف می‌شود .

$$y_i = m \quad \tau_{m-1} \leq y_i^* < \tau_m, \quad m = 1, \dots, J$$

که در آن τ_i مقادیر آستانه‌ای (Threshold) هستند. در طبقات کران گین ۱ و J و τ_0 و τ_m به ترتیب برابر $-\infty$ و $+\infty$ تعریف می‌شوند. بنابراین متغیر مشاهده شده y بر طبق مدل اندازه‌گیری زیر با y^* در ارتباط است:

$$y_i = \begin{cases} 1 \Rightarrow SA & -\infty = \tau_0 \leq y_i^* \leq \tau_1 \\ 2 \Rightarrow A & \tau_1 \leq y_i^* \leq \tau_2 \\ 3 \Rightarrow D & \tau_2 \leq y_i^* \leq \tau_3 \\ 4 \Rightarrow SD & \tau_3 \leq y_i^* \leq \tau_4 = +\infty \end{cases}$$

به این ترتیب مدل ساختاری به صورت زیر خواهد بود (Long, 1997):

$$y_i^* = \chi \beta + \Sigma i \quad (1)$$

که در آن χ_i یک بردار سطری با مقدار ۱ در اولین ستون برای عرض از مبدا و i امین مشاهده برای χ_k در ستون $K+1$ است. β یک بردار ستونی از ضرایب ساختاری است که اولین عنصر آن عرض از مبدا α است. معمولاً در این مدل فرض می‌شود که Σi های دارای توزیع لجستیک استاندارد با میانگین صفر و واریانس $\frac{\pi^2}{3}$ می‌باشند. بنابراین، برای برآورد ضرایب رگرسیونی y^* روی χ_i از روش حداکثر درست نمایی می‌توان استفاده کرد (لانگ، ۱۹۹۷ و آگرستی Agresti، ۱۹۹۶). به طور کلی، این مدل قابل شناسایی نیست، لذا در این مقاله برای آن که مدل قابل تشخیص باشد، فرض می‌کنیم که $\alpha = 0$ است (لانگ، ۱۹۹۷). برای مطالعه بیشتر در مورد این مدلها می‌توان به مقالات (آگرستی، ۱۹۹۶؛ برانت Brant، ۱۹۹۰؛ مک کولا و نلدر، McCullagh & Nelder، ۱۹۸۹؛ و پترسن و هارل، Peterson & Harrell، ۱۹۹۰ مراجعه نمود).

برای انتخاب بهترین مدل از آزمون نسبت درست نمایی یا G^2 شرطی استفاده می‌کنیم (لانگ، ۱۹۹۷ و مک کولا و نلدر، ۱۹۸۹). با استفاده از متغیر پیوسته پنهان y^* و با مقیاس بندی آن بر اساس واریانس واحد و محاسبه ضرایب y^* استاندارد شده و ضرایب کاملاً استاندارد شده، تفسیر پارامترها به صورت کاملاً ساده ای ممکن خواهد شد (لانگ، ۱۹۹۷). در مدل (۱) β_k تغییر جزئی در y^* به ازای یک واحد افزایش در χ_k را نشان می‌دهد.

اگر σy^* را به عنوان انحراف استاندارد غیر شرطی y^* تعریف نماییم، آنگاه ضریب y^* استاندارد شده برای χ_k عبارت است از $\beta_k^{sy^*} = \frac{\beta_k}{\sigma y^*}$. ضرایب y^* استاندارد شده اثر یک متغیر مستقل در واحد عمومی اندازه‌گیری آن را نشان می‌دهد. ضرایب کاملاً استاندارد شده، متغیرهای مستقل را نیز استاندارد می‌کنند اگر σk انحراف X_k باشد، آنگاه ضریب کاملاً استاندارد شده عبارت است از $\beta_k^* = \sigma k \beta_k^{sy^*}$ (برای مطالعه بیشتر به لانگ، ۱۹۹۷ مراجعه شود).

احتمالات مقادیر مشاهده شده در مدل (۱) را نیز می‌توان محاسبه نمود. احتمال برآمد m مطابق با سطح خطا بین مقادیر آستانه‌ای τ_{m-1} و τ_m توزیع می‌شود. این سطح عبارت است از:

$$\Pr (y_i = m \mid \chi_i) = F(\tau_m - \chi'_i \beta) - F(\tau_{m-1} - \chi'_i \beta)$$

از دیگر معیارهای مورد استفاده در تعبیر مدل‌های رگرسیون رتبه‌ای، می‌توان به معیار تغییر گسسته اشاره کرد. این معیار، تغییر در احتمال پیش بینی شده به ازای تغییر در χ_k از مقدار آغازین χ_s تا مقدار پایانی χ_E است (مثلاً یک تغییر از صفر به ۱)، و می‌توان آن را به صورت زیر:

$$\frac{\Delta \Pr(y = m \mid x)}{\Delta \chi_k} = \Pr(y = m \mid x, x_k = x_E) - \Pr(y = m \mid x, x_k = x_s)$$

بیان کرد، که در آن $\Pr(y=m \mid x, x_k)$ احتمال $y=m$ به شرط x با توجه به یک مقدار χ_k برای x است. تغییر گسسته نشان دهنده میزان تغییر در احتمال پیش‌بینی شده برآمد m در صورت تغییر χ_k از χ_s به χ_E به شرط ثابت در نظر گرفتن سایر متغیرهای مستقل می‌باشد. اغلب زمانی از تغییر گسسته استفاده می‌شود که منحنی احتمال دارای تغییرات سریع باشد و یا متغیر مستقل یک متغیر کمکی است (لانگ، ۱۹۹۷).

۴ - گردآوری و آماده‌سازی داده‌ها

با توجه به این که موضوع مورد بررسی در این مقاله یک ویژگی اجتماعی است، بنابراین ضرورت طراحی یک پرسشنامه جامع برای این کار احساس شد. به همین جهت پرسشنامه‌ای شامل ۳۰ سؤال طراحی گردید. جمعیت آماری مورد مطالعه، افراد شاغل در طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن را که از بدو تأسیس تا زمان انجام تحقیق به صورت دائم و یا موقت در آن به کار مشغول بوده‌اند، دربرمی‌گیرد. این جمعیت افرادی را که در خلال این فاصله از طرح توسعه خارج شده‌اند، شامل نمی‌شود. زمان انجام این نمونه‌گیری از سیزدهم خرداد ماه تا دهم تیر ماه سال ۱۳۷۹ است. به علت پراکندگی وسیع جغرافیایی واحدهای هفت گانه که از شمال تا جنوب خوزستان را دربرمی‌گرفت و با توجه به شرایط خاص شاغلین در هر واحد و به منظور کاهش هزینه بالای نمونه‌گیری از این منطقه وسیع و با توجه به ویژگیهای بارز نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده، این روش نمونه‌گیری برای جمع‌آوری اطلاعات انتخاب و با استفاده از آمارگرهای آموزش دیده، نمونه‌گیری انجام و در نهایت تعداد ۴۱۳ پرسشنامه به طور کامل از افراد شاغل در طرح توسعه نیشکر در رده‌های مختلف شغلی جمع‌آوری شد.

جدول ۱ - توصیف متغیرهای مورد استفاده در مدل

توصیف	تعداد رده	متغیر
۱ = SA، ۲ = A، ۳ = D، ۴ = SD (پاسخ)	۴	تمایل به مهاجرت
۱ = مجرد، ۲ = متأهل	۲	تأهل
۱ = عرب، ۲ = لر، ۳ = فارس*	۳	قومیت
۱ = ملکی، ۲ = استیجاری، ۳ = رهنی و غیره	۳	نوع منزل مسکونی
۱ = بیکار، ۲ = شاغل، ۳ = غیره	۳	پیشینه شغلی
۱ = مدیر، ۲ = کارمند، ۳ = کارگر	۳	رده شغلی
۱ = کمتر از ۶۰، ۲ = ۶۰ - ۹۰، ۳ = ۹۰ - ۱۲۰، ۴ = ۱۲۰ - ۱۵۰، ۵ = ۱۵۰ و بیشتر (ده هزار ریال)	۵	درآمد
۱ = بلی، ۲ = تا حدودی، ۳ = خیر	۳	کفایت درآمد
۱ = بلی، ۲ = تا حدودی، ۳ = خیر	۳	تطابق شغل
۱ = شهر، ۲ = روستا	۲	مکان سکونت
۱ = بلی، ۲ = خیر	۲	مهاجرت برای طوخ
۱ = راضی، ۲ = بی تفاوت، ۳ = ناراضی	۳	رضایت از شغل
۱ = راضی، ۲ = بی تفاوت، ۳ = ناراضی	۳	رضایت از امکانات
بر حسب سال	کمی	سن
بر حسب تعداد سنوات تحصیل	کمی	تحصیلات
بر حسب ماه	کمی	مدت اشتغال
۱ = مثبت؛ ۲ = بی تأثیر؛ ۳ = منفی	۳	تأثیر تغییر شغل

* گزینه فارس شامل شاغلین غیر عرب و لر است.

برای سنجش عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت افراد شاغل در طرح توسعه، متغیر پاسخ به صورت یک متغیر گسسته ترتیبی از تمایل به مهاجرت افراد طبقه‌بندی شد. از هر فرد پاسخگو پرسیده شد: اکنون که در طرح توسعه نیشکر مشغول به کار هستید، آیا تمایل به مهاجرت از استان خوزستان به مکان دیگری دارید؟ و طبقات پاسخ به صورت «بلی مایلم، تا حدودی مایلم، تمایل چندانی ندارم و اصلاً تمایل ندارم» طبقه‌بندی و به ترتیب با شماره های ۱، ۲، ۳ و ۴ کدگذاری شد. همچنین برای یک مقایسه کلی در مورد

تمایل به مهاجرت شاغلین از هر فرد پاسخگو پرسیده شد: تا قبل از این که در طرح توسعه نیشکر مشغول به کار شوید، آیا تمایل به مهاجرت از استان خوزستان به مکان دیگری داشتید؟ و طبقات پاسخ به صورت «بلی مایل بودم، تا حدودی مایل بودم، تمایل چندانی نداشتیم و اصلاً تمایل نداشتیم» طبقه‌بندی گردید و به ترتیب با شماره‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ کد گذاری شد. همچنین داده‌های موجود، حاوی اطلاعاتی در مورد اشتغال و مهاجرت و نیز برخی اطلاعات عمومی در مورد وضعیت فرد شاغل در طرح توسعه می‌باشد. اطلاعات عمومی شامل جنسیت، سن، وضع سواد، وضع زناشویی، قومیت و وضعیت خانواده و اطلاعات اساسی شامل وضعیت اشتغال، درآمد، رضایت شغلی و مهاجرت است. جدول شماره ۱ توصیف کلی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق و چگونگی کدگذاری متغیرهای مجازی و گسسته را نشان می‌دهد. به منظور حفظ اختصار، اصل پرسشنامه و داده‌های گردآوری شده در اینجا ارائه نگردیده اند اما در صورت نیاز موجود هستند.

توصیف و تحلیل داده‌ها

۱) نگرش نسبت به مهاجرت

از مصاحبه شونده‌گان درباره تمایل آنها به مهاجرت از استان خوزستان قبل و بعد از شروع اشتغال در طرح توسعه سؤال شد. خلاصه ای از نظرات شاغلین در پاسخ به این پرسشها در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲ - نگرش شاغلین نسبت به تمایل به مهاجرت قبل و بعد از اشتغال در طرح توسعه

نگرش	قبل از اشتغال		بعد از اشتغال	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بلی، تمایل کامل	۱۰۵	۲۵/۴	۵۱	۱۲/۳
تا حدودی تمایل	۱۰۶	۲۵/۷	۵۵	۱۳/۳
تمایل کم	۹۸	۲۳/۷	۱۳۴	۳۲/۴
عدم تمایل	۱۰۴	۲۵/۲	۱۷۳	۴۱/۹
جمع	۴۱۳	۱۰۰	۴۱۳	۱۰۰

مروری بر نتایج این جدول حاکی از تمایل اکثریت افراد به مهاجرت از استان (بیش از ۵۰ درصد) قبل از شروع به اشتغال در طرح توسعه می باشد، در حالی که این تمایل بعد از اشتغال در طرح به حدود نصف (۲۵/۶ درصد) کاهش یافته است و در این میان گزینه اصلاً تمایل ندارم به میزان قابل توجهی افزایش (۴۱/۹ درصد) نشان می دهد.

از سوی دیگر افراد مصاحبه شونده از جهت پیشینه اشتغال قبل از ورود به طرح توسعه به دوگروه جویای کار و دارای سابقه اشتغال قبلی تقسیم می گردند. جدول ۳ خلاصه‌ای از چگونگی تمایل به مهاجرت این افراد را نشان می دهد. از میان ۱۱۹ نفر افراد جویای کار ۵۹ درصد قبل از ورود به طرح تمایل به مهاجرت داشته‌اند، در حالی که تمایل به مهاجرت همین افراد پس از ورود به طرح به ۲۵ درصد کاهش یافته است. همچنین از میان ۲۶۴ نفر افرادی که دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح می‌باشند، ۴۴ درصد به مهاجرت قبل از اشتغال در طرح اظهار تمایل نموده‌اند، در حالی که میزان تمایل این افراد بعد از اشتغال در طرح به ۲۲/۷ درصد کاهش یافته است. مقایسه نتایج حاصل نشان می‌دهد که طرح توسعه نیشکر در نوع نگرش شاغلین در طرح نسبت به مهاجرت تأثیرگذار بوده است و این تأثیر در جهت کاهش تمایل افراد به مهاجرت افراد است.

جدول ۳ - نگرش به مهاجرت افراد جویای کار و دارای پیشینه شغلی، قبل و بعد از ورود به طرح توسعه

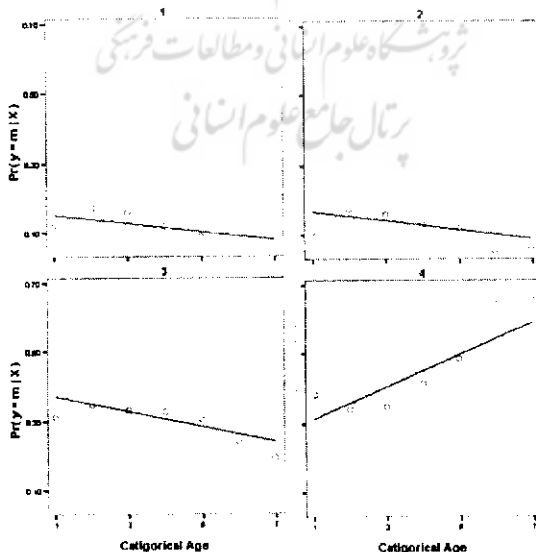
نگرش	جویای کار		دارای سابقه شغلی قبلی	
	درصد قبل از اشتغال	درصد بعد از اشتغال	درصد قبل از اشتغال	درصد بعد از اشتغال
تمایل کامل	۲۹	۹	۲۱/۶	۱۱/۰
تا حدودی تمایل	۳۰	۱۶	۲۲/۳	۱۱/۷
تمایل کم	۲۴	۳۳	۲۴/۶	۳۳/۰
عدم تمایل	۱۷	۴۲	۳۱/۵	۴۴/۳

(۲) تحلیل داده‌ها

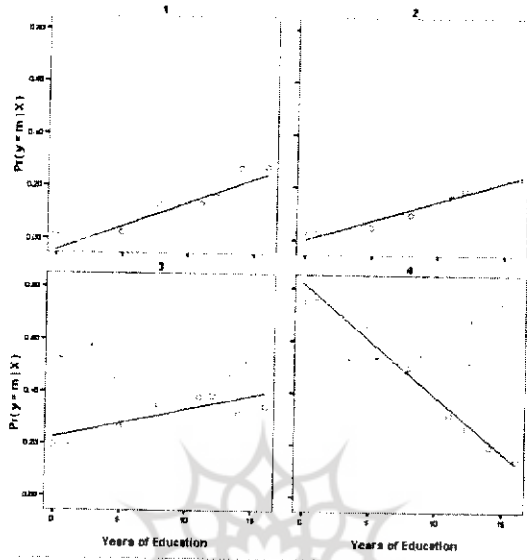
با توجه به این که ویژگی مورد بررسی (تمایل به مهاجرت) یک متغیر در سطح رتبه‌ای است، لذا به منظور تحلیل داده‌ها از روش رگرسیون رتبه‌ای و به طور مشخص از روش

تجزیه و تحلیل لجیت رتبه ای استفاده می‌کنیم. برای بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت افراد شاغل در طرح توسعه، ابتدا مدل مناسب برای کل کارکنان برازش می‌شود، سپس به منظور بررسی تأثیر طرح توسعه بر تمایل به مهاجرت بخشی از کارکنان، مدل دیگری با استفاده از داده‌های مربوط به افرادی که سابقه اشتغال پیش از ورود به طرح داشته‌اند، برازش و چگونگی تأثیر عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت در هر مدل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. برای برازش هر یک از مدلها از نرم افزار Stata استفاده گردید (شرکت استتا، ۱۹۹۷).

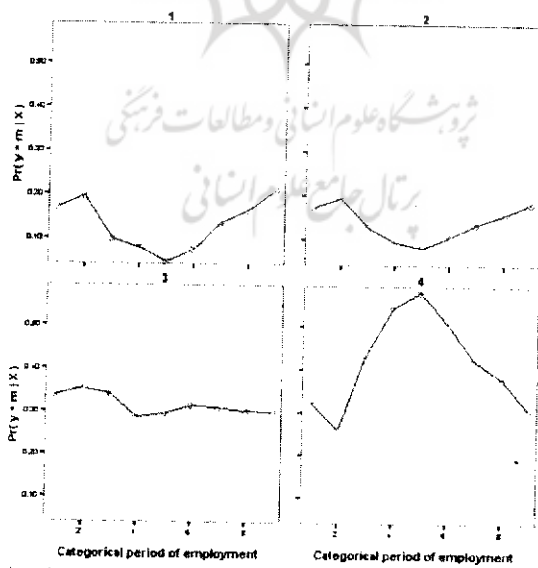
با استفاده از اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه‌ها و پس از آماده‌سازی داده‌ها، مدل پایه شامل ۱۶ متغیر مستقل و کمکی مورد اشاره در جدول ۱ برای برازش مورد توجه قرار گرفت. برای تعیین نحوه رابطه هر یک از متغیرهای مستقل کمی با متغیر پاسخ، یک راه حل پیشنهادی استفاده از نمودار احتمالات پیش بینی در هر طبقه در مقابل متغیر مستقل کمی می‌باشد. شکل های ۱ تا ۳ به ترتیب نمودارهای سن، میزان تحصیلات و مدت زمان اشتغال در مقابل مقادیر احتمالی پیش بینی شده برای هر طبقه را نشان می‌دهد. دو نمودار نخست گواه محکمی بر رد روند خطی متغیرهای سن و تحصیلات ارائه نمی‌کنند، اما در مورد نمودار ۳ پیشنهاد وجود روند غیر خطی از نوع درجه دوم از متغیر مدت زمان اشتغال در طرح توسعه، قابل بررسی و آزمون است. به همین دلیل متغیرهای سن و تحصیلات به صورت خطی و متغیر مدت زمان اشتغال به صورت درجه دوم مورد استفاده قرار گرفتند.

شکل ۱ - نمودار احتمالات پیش بینی شده در مقابل سن

شکل ۲ - نمودار احتمالات پیش بینی شده در مقابل مدت زمان اشتغال

شکل ۳ - نمودار احتمالات پیش بینی شده در مقابل سنوات تحصیلی

نتایج برآزش مدل در جدول ۴ فهرست شده است. نگاهی اجمالی به این جدول بیانگر تأثیر معنی‌دار توان دوم مدت زمان اشتغال در مدل می‌باشد ($p = ۰/۰۱۲$). از سوی دیگر رده دوم متغیرهای کفایت درآمد و رضایت از شغل معنی‌دار نمی‌باشند ($p > ۰/۱$). از آنجا که رده دوم این متغیرها بیانگر نظر ممتنع (بی تفاوت) است، لذا معنی‌دار نبودن ضرایب آنها در تفسیر مدل تأثیر چندانی ندارد. از جانب دیگر با توجه به حجم بالای افراد دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح و به منظور بررسی نگرش این دسته از شاغلین نسبت به مهاجرت، مدل رگرسیون رتبه‌ای را به داده‌های مربوط به این افراد به صورت مجزا نیز برآزش نمودیم و نتایج این برآزش در جدول ۵ فهرست شده است. با توجه به معنی‌دار نبودن متغیرهای کفایت درآمد ($p > ۰/۲۵$) و رضایت از شغل ($p > ۰/۱۰$) در مدل، این متغیرها حذف و متغیر جدیدی تحت عنوان «تأثیر تغییر شغل» با سه رده ($\gamma = ۱$) تأثیر مثبت، $\gamma = ۲$ بی‌تأثیر و $\gamma = ۳$ تأثیر منفی) به مدل اضافه گردید.

۳) تحلیل عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت با استفاده از ضرایب مدل لجیت

با در نظر گرفتن متغیر γ^* به عنوان شاخص پنهان تمایل به مهاجرت و علم به این که طبقات پاسخ از سمت تمایل به مهاجرت به سمت عدم تمایل رتبه‌بندی شده‌اند، لذا افزایش (کاهش) در γ^* به منزله کاهش (افزایش) در تمایل به مهاجرت است. در نتیجه ضرایب لجیت را می‌توان به صورت زیر تفسیر نمود:

الف) سن: به ازای هر یک سال افزایش در سن، شاخص تمایل به مهاجرت کل افراد شاغل در طرح توسعه به میزان $۰/۰۲۵$ انحراف استاندارد ($\sigma\gamma^* = ۲/۳۶۳$) کاهش می‌یابد (جدول ۴). برای افراد با سابقه یا اشتغال قبل از ورود به طرح توسعه، شاخص تمایل به مهاجرت به میزان $۰/۰۳۲$ انحراف استاندارد ($\sigma\gamma^* = ۲/۵۸۲$) برای هر یک سال افزایش سن کاهش می‌یابد (جدول ۵).

جدول ۴ - نتایج برازش مدل لجیت رتبه ای به کل داده های شاغلین در طرح

متغیر	برآورد	آماره والد	P- value
سن	۰/۰۵۹۳	۸/۸۴۹	۰/۰۰۳
تحصیلات	-۰/۰۸۱۰	۵/۰۸۷	۰/۰۲۴
مدت اشتغال	۰/۰۲۹۴	۵/۱۲۰	۰/۰۲۴
توان دوم مدت اشتغال	-۰/۰۰۰۳	۶/۳۱۴	۰/۰۱۲
تأهل = ۱	۰/۸۷۶	۱۰/۹۷۹	۰/۰۰۱
تأهل = ۲	۰/۰۰۰	-	-
قومیت = ۱	۱/۳۷۱	۱۹/۶۲۳	۰/۰۰۰
قومیت = ۲	۰/۷۸۳	۸/۷۸۷	۰/۰۰۳
قومیت = ۳	۰/۰۰۰	-	-
رده شغلی = ۱	-۰/۷۳۳	۷/۱۰۹	۰/۰۰۸
رده شغلی = ۲	-۰/۷۳۲	۵/۹۰۰	۰/۰۱۵
رده شغلی = ۳	۰/۰۰۰	-	-
کفایت درآمد = ۱	۰/۸۶۰	۷/۳۸۸	۰/۰۰۷
کفایت درآمد = ۲	۰/۱۷۹	۰/۵۳۶	۰/۴۶۴
کفایت درآمد = ۳	۰/۰۰۰	-	-
رضایت از شغل = ۱	۰/۸۴۰	۶/۰۹۰	۰/۰۱۴
رضایت از شغل = ۲	-۰/۲۸۱	۰/۲۵۷	۰/۶۱۲
رضایت از شغل = ۳	۰/۰۰۰	-	-
رضایت از امکانات = ۱	۱/۳۱۸	۸/۰۲۷	۰/۰۰۵
رضایت از امکانات = ۲	۱/۰۹۶	۷/۹۳۵	۰/۰۰۶
رضایت از امکانات = ۳	۰/۰۰۰	-	-
τ ₁ (آستانه اول)	۱/۷۳۷	۶/۳۱۴	۰/۰۰۳
τ ₂ (آستانه دوم)	۲/۹۷۹	۹/۲۹۳	۰/۰۰۲
τ ₃ (آستانه سوم)	۴/۹۸۴	۲۴/۹۰۸	۰/۰۰۰

$-2 \ln l = 844/238, G^2 = 190/844, df = 10,$
 $P - value = 0/000, n = 413$

جدول ۵- نتایج برازش مدل لجیت رتبه‌ای به داده‌های افراد دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح

متغیر	برآورد	آماره والد	P- value
سن	۰/۰۸۳۰	۱۰/۴۶۰	۰/۰۰۱
تحصیلات	-۰/۰۶۲۳	۴/۴۳۰	۰/۰۳۵
مدت اشتغال	۰/۰۵۵۴	۱۰/۳۵۹	۰/۰۰۱
توان دوم مدت اشتغال	-۰/۰۰۰۵	۱۲/۵۸۷	۰/۰۰۰
تأهل = ۱	۱/۳۴۱	۱۱/۴۱۴	۰/۰۰۱
تأهل = ۲	۰/۰۰۰	-	-
قومیت = ۱	۱/۹۸۴	۲۰/۶۱۲	۰/۰۰۰
قومیت = ۲	۱/۱۷۴	۹/۷۵۹	۰/۰۰۲
قومیت = ۳	۰/۰۰۰	-	-
رده شغلی = ۱	-۰/۶۱۶	۳/۵۶۶	۰/۰۰۹
رده شغلی = ۲	۰/۸۸۱	۴/۶۴۴	۰/۰۰۳
رده شغلی = ۳	۰/۰۰۰	-	-
رضایت از امکانات = ۱	۱/۷۶۷	۶/۵۱۵	۰/۰۱۱
رضایت از امکانات = ۲	۱/۴۲۳	۴/۰۳۸	۰/۰۴۴
رضایت از امکانات = ۳	۰/۰۰۰	-	-
تأثیر تغییر شغل = ۱	۱/۶۳۰	۸/۳۰۶	۰/۰۰۴
تأثیر تغییر شغل = ۲	۱/۶۱۴	۷/۷۱۲	۰/۰۰۵
تأثیر تغییر شغل = ۳	۰/۰۰۰	-	-
T ₁ (آستانه اول)	۳/۸۹۷	۷/۱۴۸	۰/۰۰۸
T ₂ (آستانه دوم)	۵/۱۸۸	۱۲/۳۶۲	۰/۰۰۰
T ₃ (آستانه سوم)	۷/۵۷۱	۲۴/۹۷۴	۰/۰۰۰
$-2 \text{Ln}L = 4816.730, G^2 = 157/744, df = 13,$ $P - \text{value} = 0/000, n = 264$			

ب) تأهل: افراد مجرد شاغل در طرح توسعه به میزان $0/37$ انحراف استاندارد، نسبت به افراد متأهل، دارای تمایل به مهاجرت کمتری هستند (جدول ۴)، در حالی که افراد مجرد با سابقه اشتغال قبلی، نسبت به افراد متأهل به میزان $0/52$ انحراف استاندارد تمایل کمتری به مهاجرت دارند (جدول ۵). این موضوع نشان دهنده دو نکته می‌باشد: اولاً ایجاد شغل برای افراد مجرد عاملی مؤثر در کنترل جریان مهاجرت می‌تواند باشد و از طرفی تفاوت ضرایب برای کل افراد نمونه و افراد با سابقه اشتغال قبلی، نشان دهنده تأثیر اشتغال در طرح توسعه نسبت به اشتغال در بخشهای دیگر در جهت کنترل مهاجرت است؛ ثانیاً برآزش مدل نشان دهنده تمایل بیشتر افراد متأهل به مهاجرت، نسبت به افراد مجرد می‌باشد و این در شرایطی است که افراد متأهل تعهدات خانوادگی بیشتری دارند.

ج) مدت زمان اشتغال: به علت وجود عامل توان دوم متغیر مدت زمان اشتغال در مدل، تأثیر افزایش مدت زمان اشتغال بر تمایل به مهاجرت را نمی‌توان به صورت خطی تعبیر کرد. بدین معنی که باید تغییر در تمایل به مهاجرت به ازای تغییر در مدت زمان اشتغال از یک سطح معین سنجیده شود. بر همین اساس، شاخص تمایل به مهاجرت کارکنان دارای حداقل ده ماه سابقه اشتغال در طرح، به ازای هر یک ماه افزایش در مدت اشتغال به میزان $0/024$ کاهش می‌یابد (جدول ۴) و حال آن که در مورد افراد دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح، شاخص تمایل به مهاجرت به میزان $0/045$ کاهش می‌یابد (جدول ۵).

با توجه به این که متوسط مدت اشتغال در طرح توسعه برابر ۳۲ ماه است، لذا هر یک ماه افزایش در متوسط مدت زمان اشتغال افراد، شاخص تمایل به مهاجرت آنها را به میزان $0/01$ کاهش می‌دهد. در مورد افراد با سابقه اشتغال قبلی، متوسط مدت زمان اشتغال در طرح برابر ۳۵ ماه است و با یک ماه افزایش در متوسط مدت زمان اشتغال، شاخص تمایل به مهاجرت به میزان $0/018$ کاهش می‌یابد. برای افراد دارای سابقه اشتغال زیاد (حداقل ۱۰۰ ماه) در طرح توسعه، به ازای هر یک ماه افزایش بیشتر در مدت زمان اشتغال، شاخص تمایل به مهاجرت به میزان $0/031$ افزایش خواهد یافت (جدول ۴) و برای افرادی که قبل از ورود به طرح شاغل بوده‌اند، تمایل به مهاجرت به میزان $0/053$ افزایش خواهد یافت (جدول ۵).

مباحث فوق بیانگر آن است که تمایل به مهاجرت افراد در ابتدای ورود به طرح توسعه، بخصوص در مورد افراد دارای سابقه اشتغال قبلی، کاهش می‌یابد، اما به مرور زمان نگرش آنها نسبت به تمایل به مهاجرت تغییر کرده و به سمت تمایل بیشتر به مهاجرت سوق پیدا

می‌کند. شروع مجدد افزایش تمایل به مهاجرت افراد در هر دو گروه نمونه‌ای مورد بررسی از حوالی نقطه ۵۰ ماه آغاز شده و از آن پس این تمایل به افزایش خود ادامه می‌دهد.

۴) تحلیل عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت با استفاده از تغییرات گسسته

به منظور بررسی چگونگی ارتباط بین متغیرهای مستقل به خصوص متغیرهای مجازی و طبقات پاسخ، می‌توان از روش محاسبه تغییرات گسسته استفاده نمود. جداول ۶ و ۷ تغییرات گسسته را برای مدل‌های برازش شده با استفاده از دو گروه نمونه‌ای مورد مطالعه ارائه می‌کنند. مروری اجمالی بر این جداول بیانگر آن است که تأهل، قومیت و رضایت از امکانات (در هر دو مدل)، کفایت درآمد و رضایت از شغل برای مدل برازش شده به کل داده‌ها (جدول ۶) و اثر تغییر شغل برای مدل برازش شده به داده‌های افراد با سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح (جدول ۷) دارای قویترین اثرات بر روی نگرش شاغلین در طرح توسعه نسبت به تمایل به مهاجرت از استان خوزستان می‌باشند. علاوه بر آن یافته‌های زیر را نیز می‌توان از این جداول استخراج نمود:

الف) احتمال تمایل زیاد به مهاجرت افراد متأهل، نسبت به افراد مجرد، حدود ۱۵ درصد بیشتر است، در حالی که این احتمال برای افراد متأهل با سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح ۶ درصد بیشتر می‌باشد. همچنین علی‌رغم آن که احتمال تمایل چندان به مهاجرت نداشتن افراد مجرد شاغل در طرح، ۱۲ درصد بیش از افراد متأهل می‌باشد، این موضوع در مورد افراد با سابقه اشتغال قبلی برعکس می‌باشد، بدین معنی که برای این گروه، احتمال تمایل چندان نداشتن افراد متأهل ۱۴ درصد بیش از افراد مجرد می‌باشد.

ب) در حالی که احتمال تمایل چندان به مهاجرت نداشتن کل شاغلین فارسی زبان، در حدود ۱۴ درصد نسبت به شاغلین عرب زبان کمتر است، این احتمال برای شاغلین فارسی زبان با سابقه اشتغال قبلی نسبت به عرب زبانهای دارای سابقه اشتغال قبلی در حدود ۲۷ درصد بیشتر است.

ج) در حالی که نگرش مدیران و کارمندان، نسبت به مهاجرت از استان برای کل افراد تقریباً یکسان بوده و تا حدودی مدیران تمایل به مهاجرت بیشتری دارند، برای مدیران و کارمندان با سابقه اشتغال قبلی این نسبت متفاوت بوده و حتی تمایل به مهاجرت مدیران حدود ۶/۴ درصد کمتر از کارکنان است.

د) افرادی که از امکانات رفاهی طرح اظهار رضایت نمی‌کنند، میل قوی به مهاجرتشان ۲۹ درصد بیشتر از افراد راضی از امکانات است. این نسبت برای افراد با سابقه اشتغال قبلی به حدود ۲۱ درصد تقلیل می‌یابد.

جدول ۶ - مقادیر تغییرات گسسته در مدل برازش شده به کل داده‌ها

متغیر	تغییر	Δ	SA	A	D	SD
تاهل	۱ ← ۲	۰/۱۱	۰/۱۴۶	۰/۰۶۹	-۰/۱۱۷	-۰/۰۹۸
قومیت	۱ ← ۲	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	-۰/۰۳۰	-۰/۰۹۹
	۲ ← ۳	۰/۰۹۶	۰/۱۳۴	۰/۰۵۹	-۰/۱۰۹	-۰/۰۸۵
	۳ ← ۱	۰/۱۶	۰/۱۹۸	۰/۱۲۴	-۰/۱۳۸	-۰/۱۸۴
رده شغلی	۱ ← ۲	۰/۰۱	-۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱
	۲ ← ۳	۰/۰۸	-۰/۱۶۷	۰/۰۹۶	۰/۱۱۶	۰/۰۴۲
	۳ ← ۱	۰/۰۹	-۰/۱۷۰	۰/۰۱۰	۰/۱۱۷	۰/۰۴۳
کفایت درآمد	۱ ← ۳	۰/۱۱	۰/۱۵۸	۰/۰۵۳	-۰/۱۲۷	-۰/۰۸۴
رضایت از شغل	۱ ← ۳	۰/۱۰	۰/۱۱۹	۰/۰۸۲	-۰/۰۸۸	-۰/۱۱۳
رضایت از امکانات	۱ ← ۳	۰/۱۴	۰/۲۸۵	-۰/۰۲۴	-۰/۱۸۶	-۰/۰۶۵
سن	$\Delta 5$	۰/۰۵	-۰/۰۸۱	-۰/۰۱۴	۰/۰۶۳	۰/۰۳۱
تحصیلات	$\Delta 4$	۰/۰۴	۰/۰۶۷	۰/۰۱۲	-۰/۰۵۳	-۰/۰۲۵
مدت اشتغال	$\Delta 10$	۰/۰۲	-۰/۰۳۲	-۰/۰۰۵	۰/۰۲۵	۰/۰۱۲

ه) هر انحراف معیار افزایش در متوسط سن، احتمال ماندن در استان را برای هر دو گروه نمونه‌ای ۱۰ درصد افزایش می‌دهد. همچنین هر چهار سال تحصیل بیشتر برای افراد شاغل در طرح، تمایل به مهاجرت را در حدود ۸ درصد افزایش می‌دهد، در حالی که برای افراد دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح، هر چهار سال تحصیل بیشتر تنها باعث ۳/۵ درصد تقویت تمایل به مهاجرت می‌گردد.

معیار تغییر گسسته را می‌توان برای گروه‌های متفاوتی از افراد شاغل نیز محاسبه کرد. برای این منظور کافی است متغیرها در رده‌های مختلف کنترل شوند. بنابراین با کنترل رده شغلی می‌توان گفت:

و) میل به مهاجرت مدیران متأهل فارسی زبان ۲۰ درصد نسبت به مدیران مجرد فارسی زبان بیشتر است، اما در میان مدیران دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح، میل زیاد به مهاجرت افراد متأهل نسبت به افراد مجرد ۹/۸ درصد می‌باشد.

ز) هر انحراف استاندارد افزایش در سن کارمندان متأهل، میل به مهاجرت آنها را به میزان $7/5$ درصد کاهش می دهد. این نسبت برای کارمندان مجرد برابر با $7/7$ درصد است، حال آن که با هر انحراف استاندارد افزایش در سن کارمندان متأهل دارای سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح، میل به مهاجرت به میزان $13/8$ درصد کاهش پیدا می کند. این نسبت برای کارمندان مجرد دارای سابقه اشتغال قبلی برابر $7/8$ درصد است.

ح) کارگران متأهلی که از شغل، درآمد و امکانات تخصیص یافته از جانب طرح اظهار رضایت می کنند، نسبت به کارگرانی که درآمد حاصل از اشتغال برایشان کفایت نمی کند، به میزان $15/8$ درصد تمایل کمتری به مهاجرت دارند.

جدول ۷ - مقادیر تغییرات گسسته در مدل برازش شده به افراد با سابقه اشتغال قبلی

متغیر	تغییر	Δ	SA	A	D	SD
تأهل	۱ ← ۲	۰/۱۵	۰/۰۶	۰/۱۱	-۰/۱۴	-۰/۳۰
قومیت	۱ ← ۲	۰/۱۰	۰/۰۱۴	۰/۰۳۳	۰/۱۴۷	-۰/۱۹۴
	۲ ← ۳	۰/۱۳	۰/۰۵۳	۰/۰۹۷	۰/۱۱۰	-۰/۲۶۰
	۱ ← ۳	۰/۲۳	۰/۰۶۸	۰/۱۳۰	۰/۲۵۶	-۰/۴۵۴
رده شغلی	۱ ← ۲	۰/۰۳	-۰/۰۳۵	۰/۰۲۹	-۰/۰۳۵	-۰/۰۲۸
	۲ ← ۳	۰/۱۰	-۰/۰۹۳	-۰/۰۹۹	۰/۰۷۴	۰/۱۱۸
	۱ ← ۳	۰/۰۶۴	-۰/۰۵۸	-۰/۰۷۰	۰/۰۲۸	۰/۰۹۰
تأثیر تغییر شغل	۱ ← ۳	۰/۱۸۵	۰/۲۲	۰/۱۵	-۰/۲۰	-۰/۱۷
رضایت از امکانات	۱ ← ۳	۰/۱۹۵	۰/۲۱	۰/۱۸	-۰/۱۶	-۰/۲۳
سن	$\Delta 5$	۰/۰۵۲	-۰/۰۴۲	-۰/۰۶۱	۰/۰۰۴	۰/۱۰
تحصیلات	$\Delta 4$	۰/۰۲۳	۰/۰۱۸	۰/۰۲۷	-۰/۰۰۲	-۰/۰۴۴
مدت اشتغال	$\Delta 10$	۰/۰۲۴	-۰/۰۱۹	-۰/۰۲۸	۰/۰۰۲	۰/۰۴۵

نتیجه گیری نهایی

مقایسه نگرش شاغلین در مورد تمایل به مهاجرت، قبل و بعد از ورود به طرح توسعه، نشان دهنده آن است که اشتغال در طرح تأثیر بسزایی در تغییر نگرش افراد نسبت به

تمایل به مهاجرت داشته است. در مورد افراد با سابقه اشتغال قبل از ورود به طرح، کاهش تمایل به مهاجرت نمود بیشتری دارد.

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به برون کوچی، نشان دهنده آن است که طرح توسعه نیشکر نسبت به مشاغل دیگر جاذبه شغلی بیشتری ایجاد کرده است و آنها را نسبت به ماندن در استان خوزستان ترغیب نموده است. علی رغم وجود تمایل به مهاجرت در میان مدیران شاغل در طرح که می‌تواند ناشی از عواملی مانند تحصیلات بیشتر، آگاهی از فرصت‌های شغلی دیگر، انتظار یافتن شغل مناسب‌تر و درآمد بالاتر باشد، اما از تمایل به مهاجرت مدیران دارای سابقه اشتغال قبلی، پس از ورود به طرح تا حدودی کاسته شده است. به هر حال با توجه به نتایج حاصل، می‌توان پذیرفت که طرح توسعه نیشکر در نوع نگرش شاغلین در طرح نسبت به مهاجرت تأثیرگذار بوده و این تأثیر در جهت کاهش تمایل به مهاجرت افراد است.

تعلقات قومی، از جمله عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت هستند. شاغلین عرب زبان، در مقایسه با دیگر شاغلین دارای تمایل کمتری به مهاجرت از استان خوزستان می‌باشند و اشتغال در طرح توسعه، این خواست را تشدید کرده است. شاغلین تحصیل کرده میل به مهاجرت افزونتری نسبت به سایر افراد شاغل دارند و چنانچه انتظار می‌رفت، با افزایش میزان تحصیلات خواست افراد شاغل در طرح توسعه به مهاجرت افزایش پیدا می‌کند. این افزایش برای افراد با سابقه اشتغال قبلی نسبت به کل افراد کمتر است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با افزایش سن، تمایل به مهاجرت شاغلین کاهش می‌یابد. با توجه به این که اصولاً طرح توسعه در مراحل ابتدایی بهره‌برداری و بازدهی قرار دارد و با در نظر گرفتن متوسط سن شاغلین (حدود ۳۱ سال) که حاکی از جوان بودن نیروی کار در این طرح می‌باشد، می‌توان پذیرفت که طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن، در تغییر نگرش افراد شاغل به مهاجرت تأثیرگذار بوده و آنها را به ماندن در استان ترغیب کرده است. به خصوص در مورد افراد دارای سابقه اشتغال قبلی، افزایش سن نمود بیشتری در کاهش تمایل به مهاجرت آنها دارد.

مدت زمان اشتغال در طرح توسعه، در مقاطع مختلف، تأثیرات متفاوتی دارا می‌باشد. در مورد کل افراد نمونه، یافته‌ها نشان می‌دهد که در بدو ورود افراد به طرح توسعه، به دلیل ذهنیتی که از اشتغال در طرح دارند، تمایل به مهاجرت کاهش می‌یابد. اما به مرور زمان نگرش آنها تغییر کرده و دوباره به مهاجرت متمایل می‌شوند. شاید این امر را بتوان ناشی از یکنواختی کار، سختی کار، نبودن تنوع شغلی، عدم تخصیص امکانات رفاهی مناسب‌تر و

بیشتر قلمداد نمود. به هر حال اگر تنها درآمد بیشتر در طرح توسعه علت غالب برای اشتغال در آن است، اما به مرور زمان و با دریافت درآمد ثابت از طرح، انتظارات شغلی افراد شاغل تغییر کرده و نیاز به امنیت شغلی و روانی، تنوع شغل، آرامش فردی و اجتماعی و آسایش خانواده در اولویت قرار می گیرند.

این پژوهش نشان می دهد که افراد متأهل، نسبت به افراد مجرد تمایل بیشتری به مهاجرت دارند و این در حالی است که نسبت به افراد مجرد، تعهدات خانوادگی بیشتری دارند. مطالعات مختلف نشان داده است که افراد متأهل نسبت به افراد مجرد، کمتر اقدام به مهاجرت می کنند. با علم به تفاوت های ماهوی میان اقدام و تمایل، شاید علت این تناقض، برآورده نشدن انتظارات اجتماعی و خانوادگی شاغلین در طرح توسعه باشد. همچنین، داده ها نشان می دهند که رضایت از شغل و رضایت از امکانات تخصیص یافته به شاغلین از جانب طرح توسعه، از جمله عوامل بسیار مؤثر در جهت کاهش تمایل به مهاجرت افراد است. لذا راهکارهایی باید اتخاذ گردد تا از سوی انگیزه های شغلی افراد را افزایش دهد و خلاقیت شغلی آنها را شکوفا نماید. و از سوی دیگر، فرد شاغل نسبت به آسایش روانی و امنیت شغلی خود احساس آرامش کند. از آنجا که طرح توسعه نیشکر یک طرح کشاورزی - صنعتی است و با توجه به شرایط اقلیمی استان خوزستان، به نظر می رسد که ایجاد تنوع شغلی، تخصیص امکانات رفاهی و توزیع بهینه آنها، تعدیل نوبت کاری، به کارگیری سیاست های تشویقی متناسب برای ایجاد خلاقیت های فردی و در یک کلام، پیاده سازی نظام کیفی فراگیر، در این راستا می تواند ابزار مناسبی باشد.

تشکر و قدردانی

این پروژه تحقیقاتی از طریق طرح ملی تحقیقات، شماره ۱۹۵۳ NRCI و با حمایت شورای پژوهش های علمی کشور انجام یافته است. نویسنده اول مقاله مراتب تشکر و قدردانی خود را از حمایت شورای پژوهش های علمی کشور ابراز می نماید.

فهرست منابع و مآخذ

الف - فارسی

- ارشاد، فرهنگ و داوود آقایی (۱۳۷۹)؛ بررسی پدیده مهاجرت در استان خوزستان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان، مجموعه مقالات و گزارشها.
- تک فلاح، عباس و دیگران (۱۳۷۸)؛ بررسی بازتاب سرمایه‌گذاری زیربنایی در نگهداشت جمعیت روستایی استان قزوین، سازمان برنامه و بودجه استان قزوین.
- راسخ، عبدالرحمن (۱۳۸۰)؛ بررسی تأثیرات اجتماعی و اقتصادی طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی بر مناطق حاشیه آن بخصوص شهرهای جنوب خوزستان، گزارش نهایی طرح تحقیقات ملی به شماره ۱۹۵۳، شورای پژوهشهای علمی کشور.
- قاسمی، یار محمد (۱۳۷۲)؛ بررسی انگیزه‌های مهاجرت روستائیان و عشایر به شهر ایلام، سازمان برنامه و بودجه استان ایلام.
- مؤسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران (۱۳۷۱)؛ ارزیابی اقتصادی طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن.

ب - خارجی

- Agresti, A, (1996). *An introduction to categorical data analysis*, New York: John Wiley.
- Brant, R, (1990). "Assessing proportionality in the proportional odds model for ordinal logistic regression", *Biometrics*, 46, 1171-1178.
- Burda, M.C, (1993). "The determinants of East - West German migration", *European Econometric Review*, 37, 452- 461.

- Long, J. S. (1997). *Regression models for categorical and limited dependent variables*, Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGA Publications.
- McCullagh, p. & Nelder, A., (1989). *Generalized linear models* (2nd ed.), New York: Chapman and Hall.
- Peterson. B. and Harrell, F.E.(1990). “*Partial proportional odds models for ordinal response variables*”, *Applied Statistics*, 39 , 205 – 217.
- Statacorp, Stata Statistical Software, (1997). *Releas. 5.0*, College Station. TX: Stata Corporation.

